

KIERKEGAARD SEMPOZYUMU DEĞERLENDİRMESİ

9 Aralık 2015 Hacettepe Üniversitesi Felsefe Bölümü Kierkegaard Sempozyumu

Kierkegaard Symposium Review

9th December 2015 Hacettepe University, Department of Philosophy, Kierkegaard Symposium

Zeynep İrem ÖZATAY

*Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Felsefe Bölümü.
iremozatay@gmail.com*

9 Aralık 2015 günü Hacettepe Üniversitesi Beytepe Kampüsü Mehmet Akif Ersoy Salonu'nda bir günlük felsefe sempozyumları dizisinin on altıncısı düzenlendi. Türkiye'nin farklı üniversitelerinden altı akademisyenin konuşmacı olarak katıldığı Kierkegaard konulu sempozyumun açılış konuşmasını Hacettepe Üniversitesi Felsefe Bölümü Başkanı Prof. Dr. Cemal Güzel yaptı. Güzel, 2006'dan bu yana yapılagelen bir günlük felsefe etkinliklerinden kısaca bahsederken, bir sonraki etkinliğin 2015-2016 Bahar yarıyılında gerçekleştirilecek olduğunu, sempozyumun konusunun ise "Husserl" olacağını duyurdu.

Sempozyumun ilk oturumu Hacettepe Üniversitesi'nden Doç. Dr. Çetin Türkyılmaz'ın başkanlığında gerçekleştirildi. Bu oturumun ilk konuşmacısı "Tutkunun Filozofu Kierkegaard ve Aşk Deneyiminde Estetize Dönüşümler" başlıklı bildirisi ile Anadolu Üniversitesi'nden Doç. Dr. Demet Kurtoğlu Taşdelen oldu. Bildirisine, Kierkegaard'ın *Baştan Çıkarıcının Günlüğü* yapıtından kısa bir parçayı teatral bir biçimde sunarak başlayan Taşdelen, "bir aşk deneyimini, deneyim kılan şey nedir?" sorusundan yola çıktı ve bu soruyu Kierkegaardcı bir yorumla yanıtlamaya çalıştı. Taşdelen konuşmasında, Kierkegaard'ın estetik, etik ve dini olarak belirlemiş olduğu üç alana (Kierkegaard felsefesindeki varoluş alanlarına) kısaca değinerek, aşkın Kierkegaard felsefesinde sadece estetik alana özgü olmadığını vurguladı. Kierkegaard'ın düşüncesinde etik ve dini alanda da aşkın varlık bulunduğunu dile getiren Taşdelen, bu alanlara / aşamalara karşılık gelen aşkın birbirlerinden farklı yapılarını açıkladı. Estetik aşkın romantik ya da erotik aşka karşılık gelirken, etik aşkın belirli bir anlamda teslimiyeti içeren evlilik aşkı olduğunu, dini aşkın ise kişinin kendinden çıktığı, kendinden vazgeçtiği bir aşk olduğunu, Tanrı aşkı olduğunu söyledi. Taşdelen'in konuşmasında ön plana çıkan temel sav ise Kierkegaard düşüncesinde aşkın, sadece kişide varolan ve onun birine ya da tanrıya yönelttiği ya da adadığı bir şey olmadığı; aksine onun delici ve sarsıcı bir biçimde kişiyi değiştiren ve dönüştüren ve hatta özgürleştiren bir güce sahip olduğuydu. Taşdelen, estetik aşkın dönüştürücülüğünü, Kierkegaard'ın kaleminden Cordelia'nın sözleri ile anlatırken dini aşkı, Kierkegaard'ın *Korku ve Titremé*'de İbrahim Peygamber'in bakışlarını, bir baba sıcaklığından dehşet dolu bakışlara dönüştüren Tanrı aşkı ile anlattı. Taşdelen'in konuşmasında aşkın, köleleştirici olmaktan öte özgürleştirici olan; adanan bir şey olmaktan ziyade oluşan ve oluşturan bir şey olduğu düşünceleri ön plana çıktı.

Oturumun ikinci konuşmacısı ise "Özgürlüğün Olanığı Olarak Kaygı" başlıklı bildirisi ile Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi'nden Yrd. Doç. Dr. Yasemin Akış oldu. Konuşmasında iki temel nokta üzerinde duran Akış, ilk olarak Kierkegaard'ın hem psikolojik hem de teolojik tartışmaları içeren *Kaygı Kavramı* yapıtı üzerine bir tartışmayı gündeme getirdi ve Kierkegaard'ın kullandığı hali ile kaygının ontolojik yapısını açıkladı. Akış, kaygının psikolojik semptomlarının gözlenebileceği bir alan olduğunu, ancak psikoterapi ile "üstesinden gelinemeyecek" ontolojik bir yapısının olduğunu söyledi. Kierkegaard felsefesinde kişinin kendisi ile ve Tanrı ile kurduğu ilişkide açığa çıkan kaygının, etik ve dini aşamanın varolabilme olanağı olduğunu ve hatta bu aşamalar arasında adeta bir orta terim görevi gördüğünü belirtti. Ancak bir orta terim olarak anlaşılması gerektiğine karşın kaygının, dini aşamada son bulmayacak olduğunu söyleyen Akış, kaygının, varoluşun "evrensel" ve "yazgısal" bir zorunluluğu olduğunu bildirdi. Akış'ın konuşmasında ön plana çıkan ikinci konu ise kaygının, özgürlükle ve seçimle olan kökensel ilişkisi oldu. Akış, Kierkegaard'ın ifadesi ile "kişininin gelecekteki olanaklarına dair aynı anda hissettiği kaçınma ve

isteme hali olarak" kaygının, Kierkegaardcı düşüncede özgürlüğün olanağını öncelendiğini belirtti. Kaygının, kişinin kendi seçimini gerçekleştirmesinin, yaptığı seçim aracılığıyla kendinden çıkarak başka biri olabilme özgürlüğünün olanağı olarak açığa çıktığını söyleyen Akış, Kierkegaard felsefesinde varoluş alanlarının seçme durumlarındaki farkından söz etti. Akış, Kierkegaard felsefesinde estetik seçimin bir "ya ya da"¹ yani kişinin her iki duruma da bağlanmadığı, kendini seçtiği durumun parçası olarak görmediği bir seçim olarak; etik seçimin ise seçimin seçiminin yapıldığı bir seçim olarak ortaya çıktığını söyledi.

Hacettepe Üniversitesi'nden Prof. Dr. Harun Tepe'nin başkanlığında gerçekleşen sempozyumun ikinci oturumunda ise ilk olarak Ankara Üniversitesi'nden Doç. Dr. Eyüp Ali Kılıçaslan "Felsefe ve Din: Hegel vs. Kierkegaard?" başlıklı bildirisini sundu. Kierkegaard'ın Hegel'e yönelmiş olduğu eleştiriler bağlamında bir sunum gerçekleştiren Kılıçaslan sunumuna, Hristiyanlığı akıl yoluyla reddeden fakat tanrısal bir seziden sonra yaşamı boyunca ona elçilik eden Pavlus'un Korintoslar'a yazdığı mektuptan bir bölüm okuyarak başladı. Söz konusu alıntıda "insansal bilgelik" ve "tanrısal bilgelik" arasındaki ayrıma ve karşıtlığa vurgu yapan Kılıçaslan, Hegel ve Kierkegaard arasındaki ilişkinin, Hristiyan dünyasında felsefe ile din tartışması bağlamında değerlendirilebileceğini söyledi. Kılıçaslan, her ne kadar temel nedeni olmasa da, Kierkegaard ve Hegel arasındaki tartışmanın da bu bağlamda düşünülebileceğini, yorumlanabileceğini iddia etti. Kılıçaslan Kierkegaard'ın felsefeyi, dünyasal bilgelikle yani insansal bilgelikle sınırlamaya çalışırken, felsefeyi tür "Gottesdienst" yani "Tanrı hizmeti" olarak gören Hegel'in, dünyasal ve insansal bilgeliği de kabul edip, felsefeyi tanrısal bilgelikle özdeşleştirmeye çalıştığını söyledi.

Bu oturumun ikinci konuşmacısı ise "Kierkegaard ve Dindarca Yaşam" başlıklı bildirisini ile Uludağ Üniversitesi'nden Doç. Dr. Metin Becermen'di. Becermen, Kierkegaard'ın düşüncelerinden hareketle dindarca yaşamın nasıl bir yaşam olduğunu sorgulayan bir sunum gerçekleştirdi. Konuşmasında anımsama ve günah kavramlarını merkeze alan Becermen, Kierkegaard düşüncesinin Sokratik düşünce ile ilişkisini açıkladı.

Sempozyumun son oturumu ise Hacettepe Üniversitesi'nden Prof. Dr. Kurtuluş Dinçer'in oturum başkanlığında gerçekleşti. Bu oturumun ilk konuşmacısı, "Kierkegaard'ın Öznelliği ve Ahlak Görüşü" başlıklı bildirisini ile Toros Üniversitesi'nden Prof. Dr. Kamuran Elbeyoğlu'ydü. Elbeyoğlu, Kierkegaard felsefesinde akıl ya da nesnellüğün karşısında öznelliğin önemini vurgulayan bir konuşma gerçekleştirdi. Elbeyoğlu konuşmasında, Descartes, Kant ve Hegel'in bireye ve bireyin yaşamına nasıl yöneldiğini ve Kierkegaard'ın bu düşünürlerden bireyciliği ile hangi noktalarda ayrıldığını açıkladı. Kierkegaard felsefesinde kolektif insan düşüncesine karşı bireyciliğin ön plana çıkışından söz eden Elbeyoğlu, ikinci olarak Kierkegaard felsefesinde inancın yeri ve önemine değindi. Burada, Kierkegaard felsefesinde inanç sorunsalının, neye inanıldığından ziyade, nasıl inanıldığına; kişinin inandığı şey ile gerçek bir ilişkisinin olup olmadığının sorguladığına kilitlenmiş olduğunu vurguladı.

Oturumun ve sempozyumun son konuşmacısı ise "Nereden Başlar Bu Felsefe? Kierkegaard ve Bir İman Manifestosu" başlıklı bildirisini ile Ankara Üniversitesi'nden Yrd. Doç. Dr. Senem Kurtar oldu. Kurtar konuşmasında Kierkegaard'ın yaptığı "felsefi iman" ve "dini inanç" ayrımına işaret ederek, Kierkegaard felsefesinde geleneksel söylemlerin ötesinde yer alan inanç ve iman ayrımına; Tanrı'nın ve dinin Kierkegaard'ın düşüncesindeki yerine dikkat çekti. Kurtar, Kierkegaard'ın Tanrı'sının ne Sokrates'in tanrılarına ne de Hristiyanlığın Tanrısına benzetilemez olduğunu dile getirdi. Kierkegaard'ın Tanrı'sının ancak "Sokratik ruhun tutkusunda alevlenen felsefi imanın Tanrısı" olabileceğini söyleyen Kurtar, felsefi sorgulamanın, özünde felsefi imanı gizlediğini vurguladı. İmanın, Kierkegaard'ın düşüncesinde, felsefi bir yaşamın kaynağı ve olanaklılığı olarak nasıl açığa çıktığına ve onun bütünüyle geleneğe dayalı olan dini inançtan ne denli uzak olduğuna işaret etti. İmandaki 'kendini adama' ya da 'kendinden vazgeçme'nin ise ancak eros ile yani sevgi ile anlaşılabilir olduğunu söyleyen Kurtar, böylesi bir imanın dindarlıkla ya da dinle hiçbir ilişkisinin olmadığını söyledi. Günahkar olmanın 'birinin kendisi olmaklıkla', birinin kendisi olmanın ise, 'felsefi sorgulama' ile eş olduğunu söyleyen Kurtar, felsefi imanın burada yattığını belirtti. Kierkegaard'ın Sokrates'e yönelmiş olduğu eleştirilerden yola çıkan Kurtar, Kierkegaardcı düşüncede hakikatin, Sokrates'in anımsama kuramında olduğu gibi kişinin kendi çabası ile ulaşılabilir olmadığını, aksine onun, Tanrı'nın kahin aracılığıyla ruhta yaktığı bir ateş olduğunu söyledi.

¹ "Ya ya da" ifadesi burada Akış tarafından, sunumunda içerisinden küçük bir parçasını da aktarmış olduğu, Kierkegaard'ın *Enten / Eller* (Ya / Ya Da) yapıtına atıfla kullanılmıştır.

Konuşmaların ardından sempozyumun sonunda, konuşmacıların hemen hepsinin üzerinde durduğu, ancak literatürde olduğu gibi, belli bir uzlaşa ya da ortak bir anlatıya sahne olmayan Kierkegaardcı "varoluş alanları"nın nasıl anlaşılması gerektiği sorusuna bir açıklık getirildi. Sempozyumun başında Taşdelen'in "aşkın varlığı", Akış'ın ise "kaygının varlığı" aracılığıyla betimlediği "iman sıçramaları"nın ne'liği / nasıl'lığı sorunu, son oturumun ardan yapılan soru-cevap bölümünde yeniden gündeme geldi. Çünkü sempozyumdaki konuşmalarda, sıkça bu aşamaların birer "varoluş alanları" olduğunun altı çizilirken, diğer bir yandan bu aşamalar birer evre, durak olarak anlatılageldi². Taşdelen, varoluş alanlarının, her kişinin yaşamında mutlak bir biçimde içinden geçtiği ya da deneyimlediği alanlar olarak anlaşılması gerektiğini vurgularken, Kierkegaard felsefesinde bu aşamaların kaçınılmaz bir ardıcılık izlediğini belirtti. Kierkegaard'ın bu aşamaları hem birer "varoluş alanı" hem de "Stadier paa Livets Vei" (yaşam yolundaki evreler) olarak ifade etmiş olmasından ileri gelen bu sorun³, Kurtar tarafından, iman sıçramalarının, birbirini takip eden ve bütünüyle hiyerarşik olan aşamalardan ya da duraklardan ziyade ancak "helezonik" olarak anlaşılabilmesi savı ile karşılandı. Literatürdeki tartışmalara yeni bir kavramsal açıklama ile bir katkı olarak nitelendirilebileceğimiz bu karşılık, sempozyumun diğer konuşmacıları tarafından da kabul gördü.

On dokuzuncu yüzyılın kuşkusuz en büyük düşünürlerinden biri olan ve varoluşçuluk, hermeneutik, fenomenoloji gibi çağdaş düşüncenin temel uğraklarının önemli isimlerinden Kierkegaard üzerine gerçekleştirilen bu bir günlük sempozyum, Kierkegaard düşüncesinin, tüketilemez ve sonlandırılmaz bir sorgulamaya açılan doğasına işaret etmiştir. Sempozyumdaki konuşmalar bize, onun bir yandan bütüne, kolektif olana karşı, özneliliğin filozofu olduğunu söylerken, diğer bir yandan onun felsefesinde hayat bulan öznenin, tanrısal olandan, dolayısıyla bütünden, birden ayrı düşünülemez olduğunu söylemiş ve bu anlamda özne ve özneliliğin Kierkegaardcı düşünce ile yeniden sorgulanması gerektiğini vurgulamıştır. Zira düşünceleri, yaşadığı yüzyıldan çok yirminci yüzyıla etki etmiş olan Kierkegaard, sempozyumdaki konuşmaların da bize işaret etmiş olduğu gibi, en zor olanın en basitten başladığını göstermiştir. Tümelin yasasına, aklın zorunlu ve mutlak işleyişine, "bireye sırtını çeviren" her türlü düşünceye karşı⁴, her daim en basit olanı, yani insana özgü olanı; varoluşsal seçimi, değerini kişinin yaşamındaki varlığını ve niteliğini, tutkuyu, birlikteliği, sorumluluğu yani gündelik olanı sorgulayan Kierkegaard felsefesinin Sokratesçi ruhu, konuşmalarda altı çizilen en önemli noktalardan biri olmuştur. Konuşmalar bir yandan Kierkegaard felsefesinde öznenin, bireyin, tümele karşı tikel olanın önemini, varoluşçu seçimin olanağı doğrultusunda okumamız gerektiğine işaret etmiş; diğer bir yandan da her daim bir birliktelik olarak açığa çıkan etik ve dini olandan hareketle, Kierkegaard felsefesinde birlikteliğin, ilişkinin, birliğin önemini ortaya koymuştur. Kierkegaard felsefesindeki bu açıklığı kavramanın oldukça zor bir düşünsel yolculuğu gerektirdiği açıktır. Zira çağdaş felsefede – ve özellikle postmodern okumalarda- belirli bir düşünceyi terk etmek ya da dönüştürmek için önce dilin / terminolojinin dönüştürülmesi gerektiği vurgulanır. Çünkü kavramları dönüştürmeksizin onlara alışıldık olanın dışında anlamlar vermek zor ve hatta kimi zaman olanaksızdır. Kierkegaard'ın kavramlarını ve düşüncesini anlamının zorluğu da burada yatmaktadır. Çünkü "dindar" olmayan bir iman, şizoid bireyciliğe sığmayan bir özne, gelenekle tüm bağlarını koparmış olan bir din tanımını kolaylıkla anlaşılmasına açık değildir. Bu sempozyumun sonunda dinleyenlere kalan belki de en belirgin anlatı burada yatmaktadır: Konuşmalar bize öznenin, dinin, imanın, kaygının, aşkın, Tanrı'nın, kısacası bildiğimiz, tanıdığımız ancak Kierkegaardcı anlamda bilip tanıyarak, yani belli bir anlama hapsederek en uzağına düştüğümüz kavramların yaşamsal değerlerini bir kez daha ve bitmezcesine sorgulamamız gerektiğini göstermiştir.

Kaynaklar

Caly, O. (1991), *Kierkegaard*. Çeviren: Işık Ergüden. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Kierkegaard, S. (2004). *Ölümcül Hastalık Umutsuzluk*. Çeviren: Mehmet Mukadder Yakupoğlu, Ankara: Doğu Batı Yayınları.

² Benzer biçimde literatürde de "varoluş alanları"nın "varoluş durakları" olarak tercüme edildiğini görmek mümkündür (bkz. Caly, 1991). Ancak bu alanların birer "durak" olarak ifade edilmesi ya da anlaşılması, beraberinde onların birbirlerinden bütünüyle ayrı, birinden diğerine, öncesinin bütünüyle terk edilerek / aşılarak ulaşıldığı aşamalar olarak anlaşılmasına kaynaklık etmektedir. Fakat diğer bir yandan bu aşamaların birbirlerini içerdiği, kapsadığı gibi bir yorum da söz konusudur (Watts, 2003: 190). Sempozyumdaki tartışma, bu noktada önemli bir yerde durmaktadır.

³ Bkz. Watts, 2003.

⁴ "Bireye sırtını çeviren" ifadesi, Kierkegaard'ın *Ölümcül Hastalık Umutsuzluk* yapıtında Hegel'e yöneltmiş olduğu eleştiriye bir gönderme ile verilmiştir (Kierkegaard, 2004: 138).

Watts, M. (2003). *Kierkegaard*. UK: Oneworld Publications.